

Завод за заштиту споменика културе града Београда
- установа културе од националног значаја
Cultural Heritage Protection Institute of Belgrade
- Cultural Institution of National Significance

Споменик палим ратницима 1912-1918. у Младеновцу
Memorial to Fallen Soldiers 1912 -1918 in Mladenovac

1912 1918

У СЛОБОДУ И УЈЕДИНЕНУ
ОТЧИНУ ПОНОС И СЛАВУ

Споменик палим ратницима 1912-1918. у Младеновцу

Споменик културе

Разгледница тридесете године XX века, колекција Мирослава Александрића/ Picture postcard, 1930s, Miroslav Aleksandrić Collection

У самом срцу Младеновца, на простору некадашње Житне пијаце, данас парка, налази се споменик од белог венчачког мермера, подигнут у славу палих ратника Младеновца у ослободилачким ратовима Србије 1912–1918. године. Младеновац препознајемо по Споменику војнику, како га многи често називају, а када Младеновчане проверавају да ли су прави, пропитују их стихове песме исцелене на овом вредном уметничком остварењу. Иницијативу за подизање споменика покренули су преживели ратници Младеновца, што је општинска власт прихватила и почетком 1926. формирала Одбор за подизање споменика.

Академском сликару и вајару, каменоресцу по занату, Михаилу Миловановићу поверена је израда споменика. О подизању споменика у књизи аутора Ђорђа Пилчевића из Ужица пише:

Од првог дана када су с Венчаца довучени велики блокови белог мермера од којих је Михаило почео да обликује споменик по свом нацрту, па до његовог завршетка, стално је био под надзором зна-тижељних очију. Свакодневно су се скупљали грађани, општински чланови, сељаци који су долазили послом у Општину па на пијацу, преживели солунци и гледали како ради вајар, како напредују радови. Вајар је дао све од себе да споменик буде достојан палих хероја овог дела Шумадије који су проносили славу српског војника и српског оружја у Првом светском рату. Споменик је завршен после петомесечног свакодневног рада уметника. Висок је око шест метара и састоји се од високог постамента и фигуре коју носи. Постамент садржи три сегмента. У првој зони је кружни, геометријски мотив, који подсећа на шаре Шумадијског ћилима, а на другом делу између

Детаљ шумадијски ћилим / Šumadija flat-woven carpet, detail

два декоративна ступца, уклесани су стихови чији је аутор Михаило Миловановић.

У камену камени витеже,
насред млада Младеновца града,
Гордо хрли небу у висине,
Гордо хрли, те се с небом грли
Као симбол патње и победе
И напајај кроз дуга столећа
Духом вере, братства и јединства
И љубављу снагом и лепотом
Снагом расе а лепотом духа
Кршну децу, кршине Шумадије!

На бочним странама споменика су спомен-плоче са именима 73 пала Младеновчана у балканским ратовима и Првом светском рату.

У трећем сегменту, на предњој страни споменика, налази

Двоглави орао / Two-headed eagle

се грб Краљевине Србије – двоглави бели орао с круном, са уклесаним годинама '1912–1918' и натписом: 'ЗА СЛОБОДУ И УЈЕДИЊЕЊЕ НА ПОНОСИ И СЛАВУ'. Са друге стране постамента, Миловановић је урадио велики барелеф, на којем је, на изванредан начин, приказао артиљерце у дејству.

На високом постаменту је фигура српског војника, с пуном ратном спремом, који испред себе држи пушку, кундаком ослоњену на тло и поносито гледа шумадијски предео испред себе. Као модел за лик ратника, уметнику Миловановићу је послужио Петар Кузманиновић, звани Пера Буква, пекарски радник из Младеновца, који се у то време затекао на редовном одсуству са одслужења кадровског рока. Локални фотограф снимио је војника Петра у више поза, па је Миловановић одабрао најбољу фотографију и по њој клееса његов лик. И сам Буква је извесно време позирао уметнику.¹

Камени плато око споменика, који чини његову целину и на који се, с једне и друге стране, долази преко два степеника, има по ободу шест мермерних стубова с крстом и оцилима, на којима је

исклесан српски шлем. По три стуба су spoјена ланцима повезаним алкама, који симболишу број погинулих Младеновчана у рату.

Пред откривање споменика 1926. грађанима Младеновца издат је проглас:

Грађанима в. Младеновца

У недељу 24. октобра т. године извршиће се свечано откривање и освећење споменика, који је подигнут добровољним прилозима, у славу палих у рату Младеновчана, суграђана наших, који животе своје дадоше за слободу нашу.

Младеновац ће тога дана имати високе и ретке госте, с тога се позивате да своје домове и дворишта до тада припремите тако, како би драге и високе госте могли примити у нашу малу, али лепу варошицу поносна и светла образа. Нека тог дана по улицама и вашаристима нашим блиста од чистоте, а заставама и кићени домови наши нека казују радост домаћина и осталих укућана.

У београдским листовима Политика и Правда најављено је откривање споменика палим јунацима из Младеновца. У Правди се напомиње да је Одбор за подизање споменика одредио једну депутацију која ће отићи у Тополу да позове Краља, јер се целокупно грађанство нада да ће Краљ, по могућности лично посетити свечаност. На величанствену прославу, 24. октобра 1926, у Младеновац се слила скоро цела Шумадија. Поред бројних званица, дошао је и велики пријатељ српског народа Швајцарац др Арчибалд Рајс, затим представници Народне одбране, удружења инвалида, добровољаца и ратника, Црвеног крста и других удружења. Свечаност су својим присуством увеличали и српски патријарх Димитрије и краљ Александар Карађорђевић са краљицом Маријом, који су тог преподнева дошли аутомобилом из Тополе, а у пратњи маршала Двора.²

Први венац на споменик положио је врховни командант краљ Александар Карађорђевић. На венцу је писало: *Својим ратним друговима Александар Први*. Док су представници Општине и разних удружења полагали венце, краљ је разговарао с вајарем Михаилом Миловановићем, који је израдио споменик, и изјавио да му се дело допада.

Споменик палим ратницима Младеновца без сумње је најуспелије вајарско дело Михаила Миловановића и може се с правом убројати међу најрепрезентативнија спомен-обележја у Србији која су подигнута у славу палих ратника у ослободилачким рато-

Имена палих ратника / Names of the fallen soldiers

вима Србије од 1912. до 1918. године. Обележје служи на част и понос грађанима Младеновца, јер се многе вароши и градови Србије ни до данас нису, на овакав, достојан начин, одужили својим ратницима палим за слободу.

Споменик палим ратницима 1912–1918. у Младеновцу је утврђен за споменик културе (Службени лист града Београда, бр. 16/87).

ЛИТЕРАТУРА:

1. Миољуб Узелац, Младеновачке варошарије – историја младеновачке вароши, Младеновац, 2006.

2. Миодрaг Јовановић, Михаило Миловановић, Београд, 2001.

ИЗВОРИ:

Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда, Досије споменика културе 225.

НАПОМЕНЕ:

¹ Види више: Миољуб Узелац, Младеновачке варошарије – историја младеновачке вароши, Младеновац, 2006, 116.

² Исто, 116, 117.

Memorial to Fallen Soldiers 1912 -1918 in Mladenovac

Cultural monument

Детаљ борбе / Battle, detail

The monument of white Venčac marble erected in honour of the soldiers of Mladenovac fallen in Serbia's wars of liberation 1912–1918 sits in the very heart of the town, in the park on the site of the former grain market. The "Memorial to the Soldier", as it is popularly called, is the town's recognisable landmark and the knowledge of the verses of the poem engraved on the monument is a litmus test to determine if a person is a "true local". The proposal to erect the monument put forward by the surviving soldiers of Mladenovac was embraced by

the town council and in early 1926 the Committee on the Erection of the Monument was set up.

The design and execution of the monument was entrusted to Mihailo Milovanović, a formally trained painter, sculptor and stone carver. According to Djordje Pilčević, a writer and journalist from Užice:

From day one, when large blocks of white marble came from Venčac and Mihailo began to carve the monument to his own design, until it was finished, he was always under the watch of curious eyes.

Citizens, local officials, farmers who came to town to do some business at the municipal office and for the market, veteran soldiers, would gather every day to watch the sculptor work, to see how the work was progressing. The sculptor did his best to make the monument worthy of the fallen heroes of this part of Šumadija who made the glory of the Serbian soldier and Serbian arms in the First World War. The monument was finished after five months of the artist's day-to-day work. It is about six metres high and consists of a tall pedestal and the figure it carries. The pedestal has three segments. The lowest bears a circular geometric ornament reminiscent of the pattern of the Šumadija flat-woven carpet; the one above it, between two decorative pilasters, is engraved with the verses written by Mihailo Milovanović:

*'In stone, a knight of stone,
Amid the young town of Mladenovac,
Proudly soaring into the sky
Proudly soaring, the sky embracing
As a symbol of suffering and victory
Imbue, through the long ages,
With the spirit of faith, brotherhood and unity
With love, strength and beauty
The strength of the people and the beauty of the spirit
The stout children of stout Šumadija!'*

On the sides of the pedestal are the memorial plaques with the names of 73 natives of Mladenovac fallen in the Balkan Wars and the First World War.

On the front side of the third segment is the coat-of-arms of the Kingdom of Serbia – the white double-headed eagle surmounted by the royal crown – the engraved years 1912–1918 and the inscription: FOR FREEDOM AND UNIFICATION IN HONOUR AND GLORY. The other side of the pedestal displays a large low relief of artillerymen in action, superbly depicted.

On the tall pedestal is the figure of the Serbian soldier in full battle kit, holding a rifle with its butt resting on the ground, proudly watching the Šumadija scenery in front of him. Milovanović's model for the soldier was Petar Kuzmanović nicknamed Pera Bukva, a baker from Mladenovac, in his hometown on regular leave from military service at the time. The local photographer took pictures of the soldier in various poses, and Milovanović picked the best one to carve the figure from it.

For a while Bukva himself sat for the statue.¹

The monument stands on a stone-paved platform, which forms an integral part of the memorial and is accessed by two steps on either side. Six short marbles posts in two groups of three along its front and rear edge show a cross between fire steels and are topped by a Serbian military helmet. The number of links in the chains hung between each row of three posts stands for the number of the fallen citizens of Mladenovac.

Before the unveiling of the monument in 1926, a proclamation was issued to the townspeople of Mladenovac:

To the Citizens of the t[own] of Mladenovac

On Sunday the 24th October this year the monument erected from voluntary contributions in honour of the fallen citizens of Mladenovac who gave their lives for our freedom will be solemnly

unveiled and dedicated.

On that day Mladenovac will be a host to rare and high guests, and you are therefore invited to prepare your homes and yards in such a way that we may proudly receive the dear and high guests in our small but pretty town. On that day, let our streets and markets shine with cleanness, and let flags and our bedecked homes speak of the joy of the household heads and their folk.

The Belgrade newspapers Politika and Pravda announced the unveiling of the memorial to the fallen Mladenovac soldiers. Pravda reported that the Committee on the Erection of the Monument would send a deputation to Topola to deliver an invitation to the King, because the whole town hoped that the King would be able to attend the ceremony in person. On 24 October 1926 almost the entire population of Šumadija flocked into town. Among the numerous guests was Dr

Опшму узглед у постољу / General view

Archibald Reiss, the great Swiss friend of the Serbs, as well as representatives of the associations of invalids, volunteers and veterans, of the Red Cross and others. The occasion was honoured by the presence of King Alexander and Queen Maria, who came by car from Topola escorted by the Marshal of the Court, and the Serbian Patriarch Demetrios.²

The first wreath was laid by the Commander-in-Chief, King Alexander Karadjordjević. His message on the wreath read: To comrades in war / Alexander the First. While local officials and representatives of various associations were laying their wreaths, the King talked to the sculptor Mihailo Milovanović and expressed his satisfaction with the monument.

The memorial to the fallen soldiers of Mladenovac, no doubt the best sculptural work of Mihailo Milovanović, is rightfully ranked among the most representative memorials in Serbia erected as a tribute to the men who gave their lives in the wars of liberation in 1912–1918. The memorial does credit to the citizens of Mladenovac; many towns and cities in Serbia still owe an unpaid debt to their soldiers fallen for freedom.

The Memorial to Fallen Soldiers 1912–1918 in Mladenovac was designated as a cultural heritage property (*Službeni list grada Beograda, no. 16/87*).

LITERATURE:

Mioljub Uzelac, *Mladenovačke varošarije: istorija mladenovačke varoši* (Mladenovac 2006).

Miodrag Jovanović, *Mihailo Milovanović* (Belgrade 2001).

SOOURCES:

CHPIB Documentation: Cultural Property File 225

NOTES:

¹ For more see Mioljub Uzelac, *Mladenovačke varošarije: istorija mladenovačke varoši* (Mladenovac 2006), 116.

² *Ibid.*, 116, 117.

У камену камену бише же
На сред млада Младеновица зрада
Зордо хрли небу у бисине
Зордо хрли ше се с небом зрли
Као симбол патње и победе
И најтајан кроз дуза сиполећа
Духом бере, брашња и јединства
И љубављу, снагом и лепошом
Снагом расе а лепошом духа
Крину децу крине Шумадије

Споменик палим ратницима 1912 - 1918. у Младеновцу

Memorial to Fallen Soldiers 1912 - 1918 in Mladenovac

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда - *установа културе од националног значаја*

За издавача: Нела Мићовић, директор

Текст: Ана Сибиновић

Лектура: Татјана Тодоровић

Превод: Марина Адамовић Куленовић

Графички дизајн: Александра Ристановић

Фотографија: Снежана Неговановић , Фотодокументација Завода за заштиту споменика културе града Београда

Тираж: 1000 примерака

Штампа: Scanner studio, Београд

Београд, 2014. година

Завод за заштиту споменика културе града Београда - *установа културе од националног значаја*

Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

725.94(497.11 Београд)(036)

СИБИНОВИЋ, Ана, 1976-

Споменик палим ратницима 1912-1918. у Младеновцу = Memorial to Fallen

Soldiers 1912-1918 in Mladenovac / [текст Ана Сибиновић ; превод Марина Адамовић Куленовић ; фотографија Снежана Неговановић]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда = Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, 2014 (Београд : Scanner studio). - 10 стр. : илустр. ; 20 x 20 cm

Кор. насл. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Подаци о ауторки преузети из колофона. - Текст штампан двостубачно. - Тираж 1.000. - Напомене и библиографске референце на крају текста.

ISBN 978-86-89779-07-3

а) Младеновац - Споменик палим ратницима 1912-1918. - Водичи
COBISS.SR-ID 211594252

Завод за заштиту споменика културе града Београда - *установа културе од националног значаја*
Cultural Heritage Protection Institute of Belgrade - *Cultural Institution of National Significance*